

MENS en Wereld

En de derde man dan?

Door een dunne glaswand is zij gescheiden van de regen, van de storm, van de kosmos. Vanuit haar beschermd bestaan kijkt zij, vol aandacht, haar neus platgedrukt tegen het glas, naar buiten. De natte wereld is een bron van nieuwsgierigheid. Zij vergeet alles in haar wereld en tuurt naar de natte straten, de natte mensen en volgt de grillige rails van de druppels, die elkaar achterna glijden, elkaar inhalen, ontgaan, in elkaar opgaan en een slakkenspoor achterlaten.

Het is maar een dunne wand tussen onze kamer, onze warmte, onze gezelligheid, onze stille werkzaamheden onder het lamplicht en alles van daarbuiten. Binnen denken wij in tijd, delen wij het leven in, regelen wij het bestaan, behoeden wij de kinderen voor gevaren. Buiten heeft geen grenzen, buiten heerst de onzekerheid, het avontuur, de angst, het besef van de eindeloze grootheid, verlatenheid, waar de mens zo graag orde, regelmaat en vaste wetten in wil zien.

Dit kleine vrouwelijke mensenkind weet er niets van, kijkt alleen met verwondering een wereld in waarin zij zichzelf nog niet heeft ontdekt als anders, als tegenover die wereld staande. Ouderen doen al hun best om die verwondering in zich te doden, om de vanzelfsprekendheid van het leven te laten overheersen. Het avontuur dat het leven is wordt weggedrukt in kleine en grote taken, in belangrijke en lege daden waar wij ons naar toe reppen, snellen, haastiger, zinlozer.

Kijk naar dit kind. Kijk hoe het kijkt en word wijs. Stuur de politieagenten tijd en ruimte een ogenblik weg. Het wonder van het bestaan zal door u stromen. Deze kleine mens kijkt naar het leven buiten, het grote mysterieuze leven dat alles omvat. Het is een machtig en angstig, een groots maar vaak verdrietig avontuur voor haar. Als zij in haar leven iets kan vasthouden en terugroepen van deze verwondering zal zij rijk worden. Als zij overstelpt zal worden door de dagelijkseheid, zal zij verbitterd worden omdat het zo anders werd dan zij gedroomd had.

„Marietje, kom je nou handjes wassen en eten, hoe vaak moet ik nog roepen? Hoe vaak zal zij haar kinderen roepen?

Rampen die door menselijke handelingen, b.v. in een oorlog, de Nederlandse bevolking kunnen treffen, en natuurrampen hebben gemaakt, dat er een dienst voor de burgerbevolking in het leven is geroepen om hulp te verlenen, materieel en geestelijk. De opbouw van deze B.B. wordt op voortvarende manier aangepakt en in vrijwel alle lagen van de bevolking hebben de oproepen voor vrijwilligers weerklank gevonden, zij het dat er nog altijd een groot gebrek aan krachten is.

Met opzet schreef ik, dat de gehele Nederlandse bevolking het slachtoffer zou kunnen worden van een ramp. Dus ook kunnen en zullen er slachtoffers voorkomen onder de zeventien procent van de bevolking die tot geen kerkgenootschap wenst te behoren. Tijdens een vergadering van de B.B., waar ook de geestelijke steun aan slachtoffers ter sprake kwam, heeft predikant Meerburg, ingeschakeld bij de opbouw van een apparaat, dat deze verzorging van kerkelijke zijde ter hand neemt, gezegd, dat er volgens hem alleen door predikanten en priesters geestelijke bijstand verleend zou mogen worden, dus geen steun aan buitenkerkelijken. En volgens het verslag in de N.R.C., zou de directeur van de Stichting, mr Tielenius Kruythoff, zich bij deze zienswijze hebben aangesloten.

Met verbazing hebben velen van deze zienswijze kennis genomen. Ook hier, zelfs hier, diskriminatie ten aanzien van de levensovertuiging, het is bijna niet te geloven. Als er immers één dienst is waarbij elke vorm van onderscheid uit den boze is, dan tóch wel bij een dienst die zich ten doel stelt om steun te verlenen aan hen, die door een ramp getroffen zijn, dus goeden en slechten, armen en rijken, gelovigen en ongodsdiensstigen. Des te groter wordt de verwondering wanneer men

leest, dat tijdens een vergadering van afgevaardigden van de plaatselijke afdelingen van de Ndl. Fed. voor Vrouwel. Vrijw. Hulpverlening, in Gouda gehouden, de directeur van de B.B. sprekend over de geestelijke achtergronden van het werk, de nadruk legde op christelijke naastenliefde, gemeenschapszin en vaderlandsliefde. Worden de buitenkerkelijken daarvan uitgesloten door hun geestelijke bijstand te weigeren? Dat is onchristelijk, hoogmoedig en in strijd met de beste tradities van ons vaderland.

Het schijnt voor sommige mensen uiterst moeilijk, zo niet onmogelijk te zijn om te beseffen, dat niet allen denken en voelen als zij en dat de eis van wederkerigheid – behandelt de mensen zoals gij behandeld wilt worden – de basis is van werkelijke gemeenschapszin.

Het is heel wel mogelijk, dat het Humanistisch Verbond – het bestaat nog geen tien jaar – voorlopig deze taak, de geestelijke verzorging aan door rampen getroffen, nog niet kan beginnen, omdat de mensen ontbreken die dat zouden kunnen doen, maar wij moeten met nadruk opkomen voor het goede recht, dat ook buitenkerkelijken, als zij dat wensen, geestelijk bijstand moeten kunnen krijgen. Deze diskriminatie werpt een smet op de B.B.

Wij houden het erop, dat noch Ds Meerburg, noch de directeur der B.B. de konsekventies zagen van wat zij gezegd hebben. Dit is aan de ene zijde juist zo bedroevend, aan de andere zijde geeft dat hun de gelegenheid mede te verklaren, wat zij met deze uitspraken eigenlijk bedoeld hebben. Daarom vragen wij dat instantelijk. De houding van het buitenkerkelijk volksdeel t.a.v. de B.B. zal mede van dit antwoord afhankelijk zijn.

B.

KRITISCH ALLERLEI

Halmar Schacht, eens de bankier van het Nazibewind in Duitsland moet een braaf man geweest zijn. Dit zou men tenminste gaan geloven, wanneer men zijn gedenkschriften au serieux neemt. Wanneer men dit niet gelooft vraagt men zich af hoe het mogelijk is, dat iemand, na bijna tachtig levensjaren, zo weinig zelfkritiek heeft geleerd. Schacht's gedenkschriften waren voor het „Haagsch Dagblad" aanleiding tot een commentaar, waaruit wij het volgende met instemming citeren:

„Deze gedenkschriften behandelen Schacht; maar ze zijn representatief voor een stuk Duitsland. Men kan er in lezen, wat Duitsers verstonen en men kan er uit opmaken, wat Duitsers niet verstonen. Er zijn tientallen universiteiten in Duitsland en het we-melt er van oudsher van mensen, die bekwaam zijn in hun vak en die het goed menen en die zeer boos zijn, dat anderen slecht over hen denken. En al deze gestudeerde en geletterde en flinke en vaardige mensen hebben het niet verstaan, de krachten van het geweld in bedwang te houden en de bevolking van hun land te vervullen van die burgerzin en dat verantwoordelijkheidsgevoel, waar de democratie uit is opgebouwd. Zij hebben fatsoenlijk geleefd en gemeend veel tot stand te brengen; maar in feite hebben zij volledig gefaald.

De zelfverzekerdheid van Schacht is in de grond van de zaak de overkompensatie van het Duitse minderwaardigheidsgevoel voortkomend uit het besef, vele dingen beter te kunnen dan de anderen en toch achter te blijven en niet gerespecteerd te zijn. Schacht slaat zich op de borst over zijn eigen moraliteit; maar van de moraliteit der gemeenschap heeft hij nooit iets geweten. Hij en zijn gelijkgezinden zijn daarom in alle opzichten mede aansprakelijk voor de ondergang in immoraliteit, die Duitsland heeft te zien gegeven.

Militaire kommandanten in de Verenigde Staten hebben gemeend hun soldaten te moeten „trainen" in „hersenspoeling", d.w.z. men heeft hun een voorproefje gegeven van de kwellingen, die hun in kommunistische gevangenschap staan te wachten. De militaire medewerker van „Trouw" schreef hierover:

„Het heeft weinig zin iemand bij wijze van oefening te martelen, omdat de betrokkene toch weet, dat een zekere grens niet wordt overschreden, de grens van wat hij kan verdragen en de grens waarbij doodsgevaar gaat optreden. Het is juist de angst voor die grens die in de werkelijkheid — die niet bij een training

is te bereiken — tot bekentenissen enz. noopt. De angst, voortkomende uit mentale en lichamelijke pijn of uitputting kan men niet nabootsen. Bij de nabootsing bestaat slechts het gevaar, dat de betrokkenen een psychische op-doffer krijgen die hun gehele leven blijft nawerken. Het is ook overdreven de gehele strijdmacht een gruwelijke training te geven voor een gevaar dat slechts een klein deel daarvan loopt en dat bovendien een gevaar is dat de uitslag van de oorlog niet wezenlijk beïnvloedt. Men loopt door zulk een massale gruweltraining meer gevaar dat men de gehele volksgeest een onnodige verruwing geeft. Wij geloven dat men het weerstandsvermogen van de soldaat beter dient, door hem inzicht te geven in de betekenis van geestelijke waarden."

In Rangoon (Birma) wordt van 1954-1956 een boeddhistische konferentie gehouden, waar men het boeddhisme „nieuw leven hoopt in te blazen, opdat het in heel de wereld zou groeien en beter dan het christendom dit heeft kunnen doen de wereld zou zegenen met vrede, voordat christelijke naties de wereld opblazen door atoombommen, en een bolwerk zou opwerpen tegen het kommunisme door de mensen van materialistische tot geestelijke doeleinden terug te voeren."

In Afrika groeit de islam. Men zegt, dat op iedere „heiden", die christen wordt, er 100 „heidenen" islamiet worden.

Nieuwe ideeën vinden ook in het Mohammedaanse Pakistan hun weg. Dit blijkt wel uit het volgende bericht, dat wij knipten uit het „Algemeen Handelsblad":

„Teneinde de vrouwen in Pakistan „haar juiste plaats in de gemeenschap te geven, in overeenstemming met de beginselen van de Islam" heeft de Pakistaanse regering een commissie benoemd die een onderzoek moet instellen naar de wenselijkheid van wijziging der huwelijks- en familiewetgeving. Binnen een half jaar zal deze commissie, die ook vrouwen onder haar leden telt, verslag uitbrengen. In April be-loofde premier Mohammed Ali de instelling van de commissie, nadat vrouwenorganisaties tegen zijn huwelijk met een tweede vrouw hadden geprotesteerd. De Mohammedaanse mannen mogen volgens de Mohammedaanse wet vier vrouwen hebben, maar de leiders der Pakistaanse vrouwen-organisaties verzetten zich tegen polygamie."

Wij vragen ons af of de Mohammedaanse wetten het nu zullen afleggen tegen het verzet der vrouwen. „Eén vrouw is duizend

wetten te erg", zou men hier als variant op een bekend gezegde kunnen opmerken!

Iemand had, aldus het Hervormd kerkblad van Breda, gesolliciteerd naar een betrekking. In de advertentie had gestaan: „Hervormd (G.G.)" Hoewel hij feitelijk buitenkerkelijk was, beschouwde hij zichzelf toch als hervormd, omdat hij gedoopt was en op de Zondagsschool was geweest. Hij meende bovendien aan het tussen haakjes geplaatste heel goed te voldoen. De stakker wist niet dat G.G. betekende Gereformeerde Grondslag, maar dacht dat deze twee letters stonden voor „geen geloof"...

Tekenend voor de situatie in Zuid-Afrika is wel het volgende fraaie bericht, dat onlangs gepubliceerd werd in de Engelse „Church Times":

„Een geestelijke schrijft ons uit Zuid-Afrika, dat in een dorp bij hem in de buurt drie „niet-Europeaanen" bij vergissing in het Europese gedeelte van het kerkhof begraven werden. Toen dat ontdekt werd, was Leiden in last. Wat moest men doen? Ten slotte werd er besloten een schutting om die drie graven te zetten. Waarop iemand de opzichter van de begraafplaats vroeg, hoe diep die schutting nu wel de grond in ging..."

Ds. C. Pel vertelt in het „Evangelisch Luthers Weekblad", dat volgens berichten van de Lutheran Church Productions de Lutherfilm in de Canadese provincie Quebec, op de Philippijnen, in Peru en Egypte is verboden op aandrang van roomse filmcensors. In de uitspraken van vooraanstaande Amerikaanse protestanten is tot uitdrukking gekomen, dat het verbod tot ver-toning in de bovengenoemde landen een ernstige inbreuk betekent op de godsdienstige vrijheid en de vrijheid van woord en publiekatie. Men zal nimmer kunnen be-

weren, dat de film in strijd is met de openbare zedelijkheid, of dat zij de veiligheid van de staat bedreigt! Hieraan voegt ds Pel toe: „Uit het verbod in Quebec, de Philippijnen en Peru blijkt duidelijk wat van Rome moet worden verwacht wanneer het de meerderheid heeft", en hij noemt het lot van de Lutherfilm in deze landen een ernstige waarschuwing voor de protestanten. Latere berichten melden, dat nu ook in Brazilië de Lutherfilm verboden is.

De Gecombineerde (waarin opgenomen een serie bladen in de omgeving van Leerdam en Culemborg) vermeldt een voorstelling van de Lutherfilm in Leerdam, „welke werd bijgevoerd door de burgemeesters van Leerdam en enkele omliggende gemeenten, meerdere predikanten en andere genodigden met functies in kerk, maatschappij en de onderwereld".

Als geestelijke kracht is het marxisme in de Sowjet-Unie machteloos geworden, konstateert John Lawrence, hoofdredakteur van de Engelse „Christian Newsletter". Lawrence, die tijdens de oorlog verbonden was aan de Britse ambassade in Moskou, zegt dat het Marxisme in Rusland is „opgedroogd" en dat het elke vitaliteit mist, terwijl de Russische intelligentsia het alleen maar „afschuwelijk vervelend" begint te vinden.

„De Russische kerken hebben thans in de politieke structuur van de Sowjet-Unie hun erkende plaats gevonden, hetgeen echter niet betekent, dat zij niet kritisch tegenover het systeem zouden staan," zegt Lawrence.

„Er was vaak van de kant van de kerk een welsprekend stilzwijgen. Toch houden de kerken de blik nog steeds achterwaarts gericht, zij zijn konservatief en er in hoofdzaak op uit hun liturgie te handhaven. Van een christelijke maatschappij-orde heeft men weinig of geen notie."

WITTE ZEILEN

Wanneer ik rustig zit te werken,
Mijn voorhoofd steunende in de hand,
Glijdt somtijds als op vlugge vlerken,
Een lichte weerglans langs mijn wand.

Dan spring ik op, dan zie ik zweven
Voorbij mijn venster langs den stroom
Een sneeuw wit zeil, vreemd en verheven,
Als een verschijning uit de droom.

Terwijl het heenvaart, blijf ik staren
En voel den heldren wedergloed
Mij zachtjes strelen door de haren
Met heel den weemoed van een groet.

AART VAN DER LEEUW (1876-1931)

Uit: Verzamelde Gedichten
(Nijgh en Van Ditzmar, 's-Gravenhage en Mees, Santpoort)

Verhelderend debat in de Kamer

De algemene, politieke beschouwingen over de Rijksbegroting voor het dienstjaar 1956, die de Tweede Kamer van 4 tot en met 6 October j.l. — evenals verleden jaar weer zonder schriftelijke voorbereiding — gehouden heeft, droegen duidelijk het stempel van de komende Tweede Kamer-verkiezing in het aanstaande voorjaar. De partijen vonden in deze algemene beschouwingen een laatste gelegenheid om voor het forum van het gehele Nederlandse volk de degen met elkaar te kruisen.

Als men denkt, dat het debat dus een heftig wapengekletter te horen gegeven heeft, dan vergist men zich wel heel sterk. Want hoewel een enkele keer met verheffing van stem een standpunt verdedigd werd en een andermaal een scherpe aanval op een politieke tegenstander gericht werd, zijn de beraadslagingen zeer tam verlopen.

Tot een bespreking van het humanisme als zodanig is het geen enkele keer gekomen. Ook is met geen woord gerept over de rechten, die de humanisten opeisen bij de geestelijke verzorging van arbeiders in arbeiderskampen en bij de geestelijke verzorging van de gevangenen in de gevangenissen, huizen van bewaring en andere straffenrichtingen en over het gesprek op humanistische grondslag met onze militairen, die

daaraan behoefte hebben. Ook de humanistische militaire tehuizen en de subsidiëring van de humanistische organisaties zijn niet genoemd.

Dat behoeft niet te verwonderen: de politieke beschouwingen droegen een algemeen karakter. Evenals de Kamerleden een aantal andere punten onbesproken hebben gelaten, omdat zij daartoe nog de gelegenheid krijgen, als over enkele weken de afzonderlijke begrotingshoofdstukken aan de orde komen, zo hebben zij ook alles wat op de humanistische verzorging — met daarachter wellicht een beschouwing over de verhouding van het humanisme tot andere geestelijke stromingen en levensbeschouwelijke inzichten — betrekking heeft, naar die begrotingshoofdstukken verschoven. Al zal nog moeten worden afgewacht, of men breedvoerig op deze punten zal ingaan. Voorshands geloven wij dat, na wat er in vorige jaren over gezegd is, niet.

Heeft de Tweede Kamer ons dit keer bij de algemene, politieke beschouwingen dus zeker niet verwend met uitspraken, die ons humanisten in het bijzonder interesseren, dat wil zeker niet zeggen, dat geen zaken zijn behandeld, die onze aandacht waard zijn. Uitvoerig is gesproken over de geestelijke vrijheid, voornamelijk naar aanleiding van de Zondagswet en de Crematiewet en over de politieke partijvorming, waarbij opnieuw de vraag aan de orde kwam, of de confessionele partij bestaansrecht heeft of niet. Men ging er dit keer zelfs vrij diep op in, omdat de niet-confessionele partijen bij de aanstaande verkiezing voor een nieuwe Tweede Kamer aan de kerkelijke kiezers zullen trachten duidelijk te maken, dat hun diepste levensovertuiging veilig is in een politieke partij, welke praktische doeleinden zij onderschrijft.

Wat de geestelijke vrijheid aangaat, stonden vooral de heren Burger, de fractievoorzitter van de P.v.d.A., en prof. Oud, de voorzitter van de fractie van de V.V.D., tegenover elkaar en wel, omdat laatstgenoemde nog altijd aan mr Burger verwijt, dat deze ter wille van het compromis het principe van gelijk recht voor begravenis en crematie — het principiële recht, dat door de tegenwoordige minister van Justitie mr Donker in 1940 zo nadrukkelijk is gehandhaafd — heeft prijsgegeven. Prof. Oud is van mening, dat aan alle geestesstromingen binnen de grenzen door de openbare orde gesteld, vrijheid van beweging moet worden verzekerd. De heer Burger stelt daar tegenover, dat de P.v.d.A. niet slechts vrijheid opeist voor de politiek vrijzinnige, maar ook vrijheid voor de orthodox-protestant en voor de katholiek.

Veel verder is men in deze gedachtenwisseling niet gekomen. Evenmin trouwens als in het debat over de politieke partijvorming. Men heeft elkaar niet overtuigd, doch wel zijn nogmaals duidelijk de standpunten en de opvattingen afgebakend. Dat kan voor velen, die twijfel mochten koesteren — we doelen daarbij vooral de kerkelijke kiezers — of zij het met hun geweten in overeenstemming kunnen brengen, op een niet-kerkelijke partij te stemmen, verhelderend werken.

Prof. Romme, de leider van de fractie van de K.V.P., zei te dien aanzien: „In de verkiezingsstrijd zal mijn partij het pleit voeren van vasthouden aan de gezamenlijke grondslag van de diepere levensbeginselen voor hen, die ze duidelijk gemeen hebben. Wij zien dit in de

concrete Nederlandse omstandigheden, als het meest in het belang van volk en land.”

Dr Schouten, de voorzitter van de anti-revolutionaire fractie, liet zich o.a. als volgt uit: „Telkens blijkt, dat centrale beginselen ook de politieke partijen beheersen en dat deze bepalend zijn voor haar optreden. De opvattingen omtrent gezag en vrijheid, omtrent goed en kwaad, recht en onrecht en zoveel meer worden tenslotte gevormd onder de dominerende invloed van de principiële levensbeschouwing. Daaraan kan niet worden ontkomen. Dat leidt ons er steeds weer toe tot allen, die wij kunnen bereiken, van de noodzakelijkheid van de Christelijke politieke partij te spreken, i.c. van de A.R.P. Er is maar één weg naar de vrijheid. Dat is de weg in de bijbel geweest. Ik spreek dit opnieuw uit, open en duidelijk en erken volmondig, dat daarmee het principiële verschil is aangegeven, thans in het bijzonder ten aanzien van de P.v.d.A. en de V.V.D.”

De heer Tilanus, voorzitter van de C.H.-fractie, was eveneens van oordeel, dat wanneer men het Christendom aanneemt en belijdt als fundament van het persoonlijk leven, dit dan ook als grondslag voor het gemeenschapsleven begeerd behoort te worden.

Daartegenover stelde prof. Oud, dat het liberalisme als politieke groepering zich geen partij stelt in de al of niet aanvaarding van de christelijke openbaring. Wel is prof. Oud ervan overtuigd, dat de Nederlandse beschaving wortelt in het Christendom, doch hij meent, dat het belijden van de Christelijke geloofsovertuiging een individuele zaak en niet die van de politieke partij is.

Mr Burger huldigde een overeenkomstige opvatting. Wel zeer kort en kernachtig formuleerde hij zijn standpunt, toen hij zei: „Men vraagt de kiezer in de politieke strijd niet naar zijn politieke inzichten, maar verzoekt hem in het stemhokje te verklaren, dat hij katholiek of protestant is. En dat nu interesseert mij in het stemhokje niet bijzonder, want mijnerzijds wens ik te weten, welke politieke desiderata de kiezer nastreeft.”

Overigens zijn V.V.D. en P.v.d.A., wat de positie van de kerkelijke kiezers in hun partij betreft, het onderling lang niet eens. „De P.v.d.A. beoogt de steun,” zo zei mr Burger, „van de normale katholieke katholiek en van de normale protestantse protestant en nodigt hen uit, gezamenlijk met vrijzinnigen, met buitenkerkelijken, kortom met hun Nederlandse medemens, een socialistische samenleving op te bouwen, waarin hij, zowel als zijn levensbeschouwelijke tegenvoetters, naar maximale mate van vrijheid zullen kunnen leven in een rechtvaardige orde.”

De P.v.d.A. heeft de katholieken, de protestanten en de humanisten ondergebracht in speciale werkgroepen in de partij. Prof. Oud verklaarde zich daartegen uitdrukkelijk, wat de V.V.D. betreft, „omdat ik van mijn partij niet wil maken een federatie van verschillende partijen. Dat is het verschil met de P.v.d.A., omdat, als ik het zo mag noemen, de P.v.d.A. het zoekt in de breedte, maar de V.V.D. in de diepte.”

Zoals gezegd: rechtstreeks hebben de algemene politieke beschouwingen weinig positiefs ten bate van het humanisme opgeleverd. Laten we daarom tenslotte erkentelijk zijn voor deze uitspraak van mr Burger, die uitsluitend op de buitenkerkelijken betrekking heeft: „De buitenkerkelijkheid heeft getoond, hoeveel er te hunnen aanzien nog aan de voltooiing der vrijheid ontbreekt en tot welk een geestelijk onbehagen de meerderheid dezer Kamer nog steeds een niet onbelangrijk deel van ons volk dwingt. Onzerzijds menen wij echter, dat men daarvoor geen duurzame oplossing vindt door te trachten het ene geestelijke inzicht te laten prevaleren boven het andere, evenmin als ooit de rekkelijken het definitief gewonnen hebben van de preciezen of omgekeerd.”

IJzeren engelen

„IJzeren Engelen” (Uitgave: P. Vink, Antwerpen-Tilburg, prijs f 12,50) beschrijft Walther Kiaulehn de geboorte, geschiedenis en macht der machines van de oudheid tot de negentiende eeuw. Het prospectus en de omslag vertellen ons, dat dit een origineel en machtig werk is, boeiend geschreven, tegelijk geestig en diepzinnig, waarin kennis van zaken, cultuur-historische achtergrond en een geestige vertelkunst samenwerken om de lezer een dieper en breder inzicht op het leven der mensen te geven.

Het oordeel van uw recensent is niet zo onverdeeld gunstig. Zeer te waarderen valt het mooie illustratiemateriaal, en het aardige beeld van het natuurwetenschappelijk leven in de 17e en 18e eeuw, dat uit de uitvoerig weergegeven biografieën van Guericke, Papin en Watt oprijst. De ontwikkeling van de stoommachine is in het boek goed verwerkt, doch — in tegenstelling tot wat de ondertitel doet verwachten — op het gebruik van andere energiebronnen wordt nauwelijks ingegaan. De „boeiende en geestige vertelkunst” zou ik beschrijven als een irritant van de hak op de tak springen, en dat mensen zonder technische knobbel door de uiteenzettingen van Kiaulehn inzicht in de beginselen van de stoommachine zullen verkrijgen, kan ik niet geloven. Veel passages betreffen de levensbeschouwelijke, cultuur-historische, economische en politieke aspecten van de ontwikkeling der stoommachine; hierin moet het „originele en diepzinnige” karakter van het boek liggen. Ongetwijfeld komen in deze passages opmerkingen voor, die men gaarne onderschrijft, doch als geheel kan ik ze niet anders zien dan als een combinatie van zelfverzekerdheid en oppervlakkigheid, die mij al evenzeer irriteert als de rammelende compositie.

J. P. MAZURE

Ramp en kamp

De jaren 1288..., 1530..., 1570..., 1953! Rood staan de tijdstippen aangegeven. Rood met zwarte schaduwen als nasleep van rouw. Vernietiging en opbouw, als een golvende lijn door de geschiedenis van onze lage landen. Golven, eerst over het primitief bouwsel van kaden en terpen; later over de door dijken omgeven polders, gelegen beneden een stijgende zeespiegel; hogere wering dan ooit..., tot een nieuwe ongekende terugval.

Schouwen-Duiveland, vijftig dijkaten, ruim vijfhonderd doden.

Zoals in het menselijk organisme bij elke vernieling zich een tegenactie ontwikkelt, zo werpen zich de mensen op het onheil, in een collectieve drang tot behoud. Dan ontplooiën zich vernuft en organisatie als menselijke kenmerken. Doelmatigheid voorkomt zinloze offerende, de horde ruimt haar plaats in voor een dijkleger dat zich letterlijk nestelt in egelstellingen van modder en puin. Vijfduizend man voorhoede gelegd in keten, woonschepen, of elders om en op het water. Kerels die leven als goudzoekers, die in onafgebroken ploegen dooreen mieren, schijnbaar zonder ordening. Tot de dag komt waarop de zeeslepers de betonnen muren opstuwen als machtige grendels. Stuk na stuk, sluit kilometers lang zich de zeewering opnieuw aan. Dijkwerkers en rijswerkers, steenzetters, en varengasten, het zijn pioniers en kwartiermakers tegelijk voor nieuwe groepen die na hen komen: het „zwarte corps” der loc-machinisten, draineerders, grondwerkers, wegebouwers en bouwvakarbeiders, nieuwe opeenhoping in een baaiert aan Hollands kustgebied.

Verenigde Naties tien jaar

Op 24 October wordt het tienjarig bestaan van de Verenigde Naties herdacht. Niet „gevierd” – dat ware een te groot woord, ook al zal men dan op vijf en twintig uitverkoren plaatsen op deze aarde aan de herdenking een ietwat feestelijk tintje geven. Ter gelegenheid van dit feit heeft het secretariaat van de volkerenorganisatie de redacties van kranten en tijdschriften bij voorbaat overstroomd met propagandamateriaal. Bijzondere V.N.-instellingen, zoals de Wereldvoedselraad, het fonds voor hulp aan kinderen enz., hebben dit voorbeeld gevolgd, en verenigingen, die zich de vestiging ener internationale rechtsorde ten doel hebben gesteld, roerden luider dan men van dergelijke clubs gewend is de trom. Dat alles zal zonder twijfel uitmonden op vele hoofd- en herdenkingsartikelen in vele talen op 24 October – maar heel die woordenvloed zal zeker niet mogen worden beschouwd als de weerklank van hetgeen in de brede massa's der volkeren leeft en omgaat.

Het gebrek aan belangstelling voor de Verenigde Naties en haar werk, het gemis aan vrijwel iedere spontane reactie op het jubileum der organisatie, dat in alle landen kan worden vastgesteld, is even groot als begrijpelijk. Hooggespannen waren de verwachtingen, toen tien jaren geleden, aan het einde van een verschrikkelijke oorlog, de internationale organisatie, die behoud van de vrede, de schepping van welvaart voor allen, de eerbiediging van fundamentele rechten van de mens ten doel had, werd opgericht. Aan die verwachtingen hebben de V.N. totnogtoe slechts in zeer geringe mate kunnen voldoen. Teleurstelling eerst, onverschilligheid daarna waren daarvan het gevolg.

Er is dikwijls en terecht op gewezen, dat het bestaan van een forum, waarop tussen de naties van gedachten kan worden gewisseld, in ieder geval belangrijk is en dat de Verenigde Naties zulk een forum vormen. Even dikwijls

De accenten verleggen zich van waker naar slaper, van polder naar erf, van akker naar gewas; alles mondt uit in het menselijk leven.

Zwitserland schenkt barakkenkampen die hier en daar verrijzen in de kale watervlakten, en ergens krijgen kampbeheerders hun instructies: „Morgen vroeg vertrekken met die en die schuit, ketels, gamellen en wat er zo is meenemen, zie dat je d'r komt, over drie dagen draaien, je kamp komt vol, sterkte 144.” Hoe dit precies gebeurt laat zich niet weergeven, maar er ontstaat zoiets als een „Roverssymphonie”. Wel geen speurtocht naar orgeltjes waarin ducaten verborgen zijn, maar kampbeheerders met blanco mandaat op zoek naar mankracht van beiderlei kunne om in niemandsland het stro in de zakken en de soep in de pan te krijgen.

Zoals de Batavieren eens bij ons zijn ingetrokken over de Rijn, zo moeten ze gekomen zijn, hun nazaten, de duizenden werkrachten omtrent Anna Jacoba, om over Zijpe Schouwen-Duiveland te bezetten tot in alle hoeken. Mannen uit alle provinciën, doch voornamelijk uit Brabant, Gelderland, Friesland, Groningen en Drente. Per trein komende van her en der is Roosendaal hun eindstation.

De veerdienst en de kleinere boten over Zijpe zijn op deze overval berekend. Op het eiland staan andere bussen gereed de mannen verder te voeren naar kamp of werk-object. De streekarbeiders trekken dagelijks huiswaarts, de mannen uit verderaf gelegen plaatsen wekelijks, sommigen eens per veertien dagen. De afdeling Vervoer regelt het vrij vervoer door daags te voren de reisbiljetten uit te geven zodat de

en met nog meer recht misschien is de nadruk gelegd op het humanitaire werk van de speciale V.N.-organen. Maar de debatten in de politieke lichamen van de V.N. zijn maar zelden van zulk een aard geweest, dat zij de gewone mens konden opbeuren en de hulp, totnogtoe verleend aan ondervoeden, zieken en vluchtelingen, was niet meer dan een druppel op de gloeiende plaat van het leed, waaronder tweederde van de mensheid gebukt gaat. Een wereld, die verscheurd door wantrouwen en ideologische tegenstellingen gedwongen is tot een bewapeningswedloop, is eenvoudig niet in staat de uitdaging, die honger en armoede tot haar richten, te aanvaarden. En veelzeggend is, dat wanneer op het ogenblik enige ontspanning is waar te nemen in de politieke situatie, die verantwoordelijk is geweest voor het betrekkelijke falen der volkerenorganisatie, daarbij wordt gesproken van de „geest van Genève” en niet van de „geest van de Verenigde Naties”.

En toch – dit laatste geeft wellicht meer reden tot verheugenis dan tot teleurstelling. De „geest van Genève” is, hoe belangrijk ook, in feite niets meer dan de erkenning van twee tegenstanders, dat zij elkaar in pat-posities hebben gemanoeuvreerd en nu maar moeten trachten het beste van een gelijkspel te maken. De „geest van de Verenigde Naties” is van het begin af een betere, een hogere geweest.

Het is de geest, die voortvloeit uit de overtuiging, dat de mens is begiftigd met vermogens, die – mits tot ontwikkeling gebracht – hem in staat stellen, de betere wereld, die de hoogste doelstelling van de Verenigde Naties is, inderdaad te scheppen. Wie van deze geest wil getuigen, moet „ja” zeggen op de Verenigde Naties. Want voor hem is het duidelijk, dat eens – en naar hij hoopt al bij het eerstvolgende jubileum – de vlaggen wel spontaan voor de Verenigde Naties in top zullen gaan.

L. V. H.

trein kan worden genomen zonder vertraging aan de loketten.

De arbeiderskampen. Niet zoals „bij moeders thuis” gaat het er toe! Maar zoals op alle gebieden hier, voltrekt zich de ontwikkeling in een tuimelend tempo. De tochtige keet, soms weggezakt in een weke zandplaat, waar de speelkaarten en broodkorsten de vloer van het nachtasyl stoffeerden, en waar een verdwaalde cosmopoliet z'n waardering op een der deuren neerschreef met de woorden: „Mijn Hoom”, de openlucht-kok-bij-goed-weer, en de self-made kleinkunst, dit alles is voorbij. De streken hebben ze nog behouden, maar de bedding waarin de „levende have” is opgenomen vertoont een geciviliseerde stijl.

De glanzende metalen plaat aan de ingang van het brede hek, met het wapen van Zwitserland, en de schenkingsopdracht, bewijst dat ook hier de wilde stroom van voorheen is bedwongen. Heldere kamers voor twaalf man, frisse bedden in een eigen hoek voor ieder man, blinkend kookgerei in ruime keukens, sanitair en douches, het is bijna overal aanwezig. Beheerderswoning, kantoor, keurige cantine met biljart en ping-pongtafel, leestafel en winkel voor alles en nog wat. Er is een kamp bij waar 's avonds de arbeiders op pantoffels lopen, en de beheerder heeft iets van een notaris.

Die beheerders bekleden toch wel een belangrijke positie. Het wekt immer verwondering hoe zij hun hele bezetting uit elkaar kunnen houden, precies weten waar deze, en waar die ligt, waar ze vandaan komen, waar ze werken. Wie wel, wie geen dekens, brood, vervoerbewijs, snipperdag of joost mag weten wat meer, heeft gehad. Er zijn er die achter hun schrijftafel gezeten als volleerde strategen per telefoon een hulpexpeditie dirigeren wanneer ergens door onverklaarbare oorzaak een bus met arbeiders is zoek geraakt. Die evenzo de huisreis-en-bloc voor de volgende morgen met de afdeling Vervoer dooreen husselen wanneer de veerboot verstek laat gaan wegens averij, en die allerlei concessies weten te verlenen in de meest zonderlinge gevallen.

Een andere binding vindt men om de figuur van de cantine-beheerder, de vervuller van duizend-en-één stoffelijke wensen. En niet alleen de stoffelijke, want de dialogen over zaken van persoonlijke aard zijn menigvuldiger al naar gelang hij vat op z'n klanten heeft. Sommigen hunner weten een onbezoldigde hulpdienst om zich te vergaren als in een handomdraai de cantine in een schouwburgzaal moet worden verbouwd, wanneer de Culturele Dienst zijn programma vertoont. Filmavonden, maar ook toneel of cabaret van uitstekend gehalte, door prima gezelschappen.

Het is al weer ruim twee jaar geleden dat zich de tragedie voltrok waardoor ons land, ons gehele volk in beweging kwam. Wij leven snel en passen ons aan bij nieuwe situaties. We spreken niet meer van ontredde, en uit de menselijke samenleving treden andere gebeurtenissen voor het voetlicht die onze aandacht trekken.

Maar intussen weten de velen die ten nauwste zijn betrokken bij de gevolgen van de Februariramp in 1953, dat er nog lange tijd mee gemoeid is voor er weer sprake kan zijn van een normaal beeld. Al behoort de tijd van een avontuurlijke onderneming, en de onzekere wedloop met onberekenbare natuur-elementen, tot het verleden.

Wat echter onze belangstelling vraagt is de plaats waar, en de wijze waarop al die arbeiders, die ook nu nog bij grote aantallen soms ver van huis en haard maandenlang van week tot week in dit geschonden land verblijven, werken, wonen en leven.

Werken, wonen en leven, en bij voorkeur dit laatste, wat zozeer is betrokken in de verhouding tussen arbeiders en de humanistische geestelijke raadsman. Hierover meer in een volgend artikel.

D'SEE-YUL

Hollywood kan het ook anders

Dat Amerikaanse cineasten beter werk kunnen maken dan het lopen-de-band produkt waartoe de commerciële belangen der filmindustrie hen dwingen, wisten wij al lang. Maar deze hoogtepunten maken daar een lager percentage uit van de totale produktie dan in de Europese landen. Waarschijnlijk komt dit, doordat de Amerikanen met hun produkt de wereldmarkt willen veroveren en daardoor nog meer concessies moeten doen aan de publieke (wan-) smaak dan hun Europese collega's.

Het zijn vooral de kleinere ondernemingen die zich af en toe de luxe van een goede film kunnen veroorloven. De belangrijkste dezer kleine produktiemaatschappijen is die van Stanley Kramer, waarvan men zich de uitstekende film „High Noon” stellig nog wel zal herinneren. Maar een enkele maal verrast ons een der grote concerns met een verantwoord kunstwerk. Zo „Paramount” met „Kom terug, kleine Sheba”, een film die door Daniel Mann vervaardigd is naar het gelijknamige toneelspel van William Inge.

Het is een heel eenvoudige geschiedenis. Doc Delaney heeft, toen hij nog student in de medicijnen was, een avontuurtje gehad met de knappe Lola. Toen zij een kind van hem verwachtte, voelde hij zich gedwongen om met haar te trouwen, hetgeen betekende dat hij zijn studie moest opgeven en kostwinner worden. Lola heeft een miskraam en het huwelijk blijft ook verder kinderloos.

De film zet in als het echtpaar de middelbare leeftijd heeft bereikt. Van Lola's uiterlijk schoon is niet veel heel gebleven. Het doellose bestaan heeft van haar een gezette slons gemaakt. Haar man heeft zijn teleurstelling over een mislukte carrière trachten te verge-

Marty (Ernest Borgnine) en zijn vriend Angie (Joe Mantell)

ten door overmatig alcoholgebruik, maar is er in geslaagd om daarvan te genezen. Lola heeft haar moederlijke gevoelens verdeeld over haar man (die zij daarmee ergert) en een hondje (dat wegliep). De crisis in hun sleurbestaan wordt veroorzaakt door een studente die bij hen intrekt en wier amoureuze verhouding met een gespierde leeghoofd een onverwachte reactie bij Doc teweegbrengen. Hij ziet in dit jonge stel een herhaling van hetgeen hemzelf is we-dervaren en door een mengeling van gevoelens gedreven wil hij de voortgang dezer verhouding beletten. Als dit mislukt, vervalt hij in

zijn oude kwaal, de drank, en in dronkenschap wil hij zijn vrouw vermoorden na haar met een stortvloed van onredelijke verwijten tot vertwijfeling te hebben gebracht. Het ergste wordt door ingrijpen van vrienden voorkomen en de film eindigt met een verzoening der ech-telieden en een da capo van hun troosteloos bestaan.

De filmische uitwerking is uiterst sober gehouden en wordt vooral gedragen door het sublieme spel van Shirley Booth in de vrouwelijke hoofdrol. Men zou kunnen spreken van een verfilmd toneelstuk en filmestetisch bestaan daartegen nu eenmaal bezwaren. Maar alleen al om de creatie dezer hoofdrol verzuime men niet deze film te gaan zien, wanneer daartoe de kans zich voordoet.

Zeer verwant hieraan is de film „Marty” van een naamgenoot (familieid?) van de vorige regisseur. Deze loopt momenteel in de theaters en heeft in de grote steden zelfs enig succes gehad bij het publiek. De provincie zal het daarom wel aandurven met de film. Men lette dus op, wanneer de weinigezeggende titel in het bioscoopprogramma verschijnt. Want hier heeft men te doen met een meesterwerk. Als zodanig is hij ook erkend bij het filmfestival in Cannes, waar deze film de „grand prix” waardig werd gekeurd.

De handeling voltrekt zich in een volkswijk van New York. De handelende personen zijn kleine luiden, een slagersknecht (vertolkt door Ernest Borgnine, die we ons herinneren uit „From here to eternity”, diens moeder, een onderwijzeresje (Betsy Blair) en enkele personen uit hun omgeving. Alweer een troosteloos bestaan, ditmaal van deze jonge werkman die te onhandig en te lelijk is en die te zeer gebonden is aan een koesterende moeder, om uit de sleur van arbeid en zinloze vrijetijdsbesteding te geraken.

De liefde brengt de verlossing. Maar een liefde die in geen enkel opzicht beantwoordt aan de schablone van de Hollywoodse droom-fabriek. Het is, meen ik, niet juist om hier van „realisme” te spreken, al worden wij in de werkelijkheid (in openbare vervoermiddelen en op de hoeken der straten) wel eens getroffen door de transformatie die menselijke armetierigheid en lelijkheid ondergaat door het wonder dat liefde heet.

Maar het is juist het vermogen van de film, om de werkelijkheid te overschrijden, om ons te confronteren met wat achter de werkelijkheid ligt en wat deze te boven gaat, die ons de film als een kunstvorm van zelfstandige waarde doet hoogschatten. En telkens, wanneer een kunstenaar er in slaagt dit specifieke vermogen van de film te realiseren, weet hij een ontroering in ons te wekken die gelijkwaardig is aan de ontroering die een schoon muziekstuk, een schilderij of een literair kunstwerk bij ons kunnen oproepen. En de maker van „Marty” is hierin volkomen geslaagd.

E. LOPES CARDOZO

Raja Yoga

Op het Wereldparlement van Godsdiensten, gehouden te Chicago in 1893, maakten de verschijning en de boodschap van Swami Vivekananda op vele aanwezigen een diepe en onuitwisbare indruk. De vele tournees die hij daarna door de Verenigde Staten en West-Europa ondernam vormden een grootse triomftocht. Na zijn dood in 1902 is zijn werk door vele opvolgers in de Sri Ramakrishna Missie voortgezet. Geleidelijk groeit de waardering, en ook de kritische analyse in het licht van een nieuwe psychologie.

Wat Swami Vivekananda gedaan heeft is een oeroude religieus-wijsgerige traditie te hebben gegoten in een nieuwe vorm, die beter spreekt tot de nieuwe generatie. Zo is „Raja Yoga”, (Nederlandse bewerking van jhr. G. H. F. C. van Schuchtelen van de Haere. Uitgave: N. Kluwer, prijs f 6,75) een herwaardering van wat reeds Patanjali (waarschijnlijk tweede eeuw v. Chr.) geleerd heeft. (Een vertaling van Patanjali's Yoga-aphorismen vormt het tweede deel van het hier besproken werk). Maar het proces van de herwaardering zal nog vele malen moeten worden herhaald, voordat de werkelijke betekenis ten volle zal kunnen worden toegankelijk gemaakt voor de mensen van deze tijd. En vooral, zij zullen moeten worden onderworpen aan de kritische toets van het wetenschappelijke ex-

periment. Immers, we lezen op blz. 15: „Yoga is de wetenschap, die ons leert hoe tot deze waarnemingen te komen. Het heeft niet veel nut over religie te spreken, tenzij men haar gevoeld heeft.”

Dit werk nu tracht de weg aan te geven hoe men tot die bewuste religieuze ervaring kan komen. Of er velen zullen zijn die serieus bereid zijn die moeilijke weg geheel te gaan mag worden betwijfeld. En of de daarbij ondergane ervaring alleen kan worden geïnterpreteerd zoals Vivekananda dat doet staat evenmin vast. Maar in ieder geval is zeker dat het onderwerp dat hier behandeld wordt belangrijk genoeg is om ernstig en grondig benaderd te worden. Ook zonder dat men alles volgt en het met alles eens is zal de lezing van dit boek van grote waarde kunnen zijn.

K. S. L.

Rektifikatie

In het „kursiefje” op de voorpagina van M. en W. van 8 oktober zijn twee storende foutjes geslopen. Het was niet Weve uit Hengelo, die vijf jaar geleden het jubileum aanbood, doch Wevers. En in de voorlaatste regel kwam het woordje „grol” voor, dat „slot” moest zijn.

MENS EN WERELD

verschijnt om de veertien dagen

Hoofdredacteur: dr H. Bongers. Redactiesecretaris: J. van Straten, Goethelaan 73, Utrecht. Telefoon: 21563. Administratie en advertenties: Bleyenburgstraat 1, Utrecht. Tel.: 10163. Postgiro 304.960, t.n.v. Humanistisch Verbond, Utrecht. Advertentietarieven op aanvraag. Kleine advertenties: f 1,— p. regel. Abonnementsprijs: voor leden van het Humanistisch Verbond f 3,— p. jaar, voor niet-leden f 5,—. Buitenland f 6,—. Losse nummers: f 0.20.

IK denk er ZO over

Doodstraf en humanisme (1)

In het artikel van Joh. Jansen las ik deze zin: „Om kort te gaan: zouden er in onze kring zijn, die de doodstraf wél geoorloofd vinden, laten ze het eens zeggen. Een discussie daarover zou aanleiding kunnen zijn enkele fundamentele beginselen nader uit te pluizen.”

Nu weet ik niet, of ik tot uw kring behoort of gerekend word. In mijn militair zakboekje staat sinds bijna een halve eeuw „Geen Godsdienst”. En ik noem mij humanist reeds vanaf de tijd vóór de Tweede Wereldoorlog. Vergis ik me niet, dan was er in ons land vóór 1945 weinig discussie tussen vóór- en tegenstanders van de doodstraf, omdat die toen al meer dan 80 jaar niet was toegepast. Wel bestond die zwaarste straf in het voormalige Ned. Indië en het ligt natuurlijk voor de hand, dat men, als Indischman, zijn standpunt daartegenover bepaalde.

Bij een discussie hierover schreef de bekende hoofdredakteur van 't „Nieuws van de Dag voor Ned. Indië”, Karel Wybrands, enige tientallen jaren geleden: „Ik ben vóór afschaffing van de doodstraf op één voorwaarde, nl. dat de moordenaars er mee beginnen.” Dit lijkt mij een juist standpunt. Naar mijn overtuiging zouden individuen en staten kunnen leven volgens het principe: „Alle dingen dan, die gij wilt dat u de mensen zouden doen, doet gij hun ook alzo, want dat is de Wet en de Profeten (Matth. 7 : 12).” De konsekwentie hiervan is voor mij: „Alle dingen dan, die gij meent de mensen aan te mogen doen, wij eisen het recht op u desgelijks te doen.” Die een ander het leven beneemt, heeft het recht op eigen leven verspeeld. Om onnodige discussie te voorkomen; dit betekent natuurlijk nog niet, dat hij in werkelijkheid steeds het leven verspeelt. Alleen het recht heeft hij verspeeld.

K. HOVING

Doodstraf en humanisme (2)

Wij, humanisten, laten ons in onze houding tegenover de medemens leiden door een gevoel van respect. Ik ben het daarmee eens op voorwaarde echter, dat die mens dat respect verdient. Alleen door onze geboorte zijn we nog geen mens, we moeten trachten door ons gedrag die hoge naam te verdienen. Ik weet wel, we falen bijna allemaal hierin. Maar wie in koelen bloede, om een grote som geld of zelfs om een luttel bedrag een medemens het leven beneemt, of die uit louter wreedheid daartoe overgaat (en zulken zijn er, zonder dat er sprake is van een voorbestemd zijn tot moorden), die is de naam „Mens” onwaardig en het is dan plicht om die mens uit de samenleving te verwijderen. Niet door levenslange opsluiting, wat geen verbetering voor het individu meebrengt, maar door eenvoudig hem een of ander toe te dienen, waardoor zijn leven afgesneden wordt. Deze mens moet verdwijnen, niet door middel van schavot of elektrische stoel, maar door middel van chemische preparaten, welke vlug de dood veroorzaken. Onkruid halen we ook weg onder de planten. En „onkruid” onder de mensen moet ook uitgeweid worden, juist uit eerbied voor onze goedwillende medemens.

J. ZEDDIJK

Doodstraf en humanisme (3)

Joh. Jansen stelt de volgende vraag: „Is er een verschil in opvatting ten aanzien van de doodstraf mogelijk onder humanisten, zoals dat

„Is er verschil in opvatting ten aanzien van de doodstraf mogelijk onder humanisten, zoals dit wel het geval blijkt te zijn onder christenen? Ik meen van niet, omdat bij de persoonlijke interpretatie een beroep gedaan wordt op een universele waarde, namelijk het respect voor de medemens. Dit is een waarde, waaraan – niet volgens een dogma, maar volgens onze ervaring – ieder mens in meer of mindere mate deel heeft”. Dit is een fragment uit het artikel, waarmee Joh. Jansen in „Mens en Wereld” van 24 september een discussie trachtte uit te lokken over het vraagstuk „Doodstraf en humanisme”. Dat deze poging bijzonder goed slaagde bewijst deze eerste reeks van ingezonden stukken, die wij publiceren.

wél het geval blijkt te zijn onder christenen? Het woordje wél wijst reeds op zijn ontkennning, die hij baseert op het respect voor de mens.

Nu meen ik wel, dat de humanist iedereen als mens beschouwt, ongeacht godsdienst, ras of stand, maar houdt dit ook in, dat men voor iedereen, die een menselijke vorm heeft, respect moet hebben? Er zijn toch monsters in mensengedaante, wie alle menselijkheid vreemd is, ik behoef alleen maar een Hitler te noemen. Dergelijke individuen zou men nog te goed achten, de hoogste straf te ondergaan, het derven van het leven, dat zij aan miljoenen op cynische wijze hebben ontnomen?

Dit zou een verkrachting zijn van het rechtvaardigheidsgevoel der mensheid. Neen, voor een dergelijk humanisme zou ik passen, laten wij er vooral geen sentimenteel gedoe van maken!

De doodstraf make dus steeds deel uit van de rechtspraak, natuurlijk alleen in zeldzame gevallen, wanneer geen enkele verzachtende omstandigheid is aan te tonen, ten uitvoer te brengen op humane wijze.

C. KWANT

Doodstraf en humanisme (4)

Kan een humanist zich in beginsel uitspreken voor de doodstraf? Hierover is in „Mens en Wereld” een interessante discussie ontstaan. De vraag lijkt niet gemakkelijk te beantwoorden, temeer daar het dikwijls gevaarlijk is op grond van de interpretatie van een beginsel tot bepaalde dogmatische uitspraken te komen. Niettemin wil ik er graag van mijn kant iets over zeggen.

Laat ik daarbij beginnen voorop te stellen, dat de doodstraf mij niet ligt. De doodstraf is zo absoluut, maakt aan alles onmiddellijk zozeer een einde, dat zij uit dien hoofde reeds weinig bekoring heeft. De vraag kan zelfs rijzen of hier nog wel van een straf in de eigenlijke zin van het woord sprake is. Het feit, dat redres bij een eventuele vergissing van de rechter onmogelijk blijft, maakt de doodstraf al mede niet aantrekkelijker. Herhaaldelijk heeft zich zoiets in de geschiedenis van de mensheid voorgedaan. Ook alles wat zich gemeenlijk rondom de doodstraf afspeelt is weinig geschikt om onze sympathie voor deze vorm van rechtsafdoening te vergroten. Te allen tijde trad er bij de voltrekking van het vonnis een uiterst ongezonde belangstelling aan de dag; in het verleden door

bijwoning van de executie door tal van belangstellenden – wie herinnert zich niet uit de periode van de Franse revolutie de schilderachtige verhalen daaromtrent? – tegenwoordig door wijdlopende artikelen in allerlei boulevardbladen, die zich niet ontsien de meest intieme en pikante bijzonderheden in woord en beeld aan de openbaarheid bloot te stellen.

Toegegeven, dit zijn alle gevoelsargumenten, die wellicht weinig hout snijden. De vraag moge derhalve allereerst worden gesteld: kan de doodstraf ons van enig nut zijn in ons strafstelsel? Om te beginnen moet hier natuurlijk worden gedacht aan het oudtestamentische „oog om oog, tand om tand”, hetwelk men evenzeer in de Kantiaanse wijsheid terug kan vinden, welke zegt: „Indien morgen de wereld vergaat moet vandaag de laatste moordenaar nog worden terechtgesteld.” De gedachte van de vergelding is een begrijpelijke gedachte. Wie een fout begaat kan verwachten, dat hij daarvoor zal moeten boeten. Indien een schooljongen een ernstige misstap doet, zal hij geneigd zijn zich niet geheel prettig te gevoelen indien hem die misstap zonder aanwijsbare reden zonder meer wordt kwijtgescholden. Hij zal het idee hebben, zolang hem nog bepaalde fundamentele begrippen van waardigheid resten, dat hij zonder enige vorm van straf eigenlijk niet het recht heeft weer als volwaardig lid in de klassegemeenschap te worden opgenomen. Een dienst eist een wederdienst, een fout eist een boetedoening.

Indien de boetedoening zinvol is kan men daarna het idee hebben, gezuiverd in de maatschappij terug te keren. Wat men jegens anderen of jegens de gemeenschap heeft misdreven werd rechtgetrokken. Het water heeft zich boven de steen, die in de vijver plonsde gesloten en de oppervlaktespiegel is weer precies zo glad als tevoren. Tot zover zal, lijkt mij, een normaal denkend mens akkoord gaan.

Eist om deze reden evenwel een moord een gerechtelijke eliminatie? Een moord is een zo ernstige aanranding van de gemeenschap, dat daarvoor een ernstige boetedoening op zijn plaats moet worden geacht. Maar kan de dood als zodanig worden aangemerkt? Is het niet zo, dat vele misdadigers in laatste instantie de doodstraf – hoe bitter het moment van de executie dan ook moge zijn – boven de levenslange opsluiting in de cel zullen verkiezen? En geldt hier niet evenzeer, dat waar het leven wordt afgesloten tevens iedere mogelijkheid om te boeten voor hetgeen men heeft misdaan onmogelijk wordt gemaakt? Een zo ingrijpende wijze van vergelding staat niet meer in de juiste proporties tot de aard van de misdaad. Ik kom daar aan het slot van deze beschouwing nog op terug.

De doodstraf kan ook noodzakelijk zijn in het belang van de bescherming der gemeenschap tegen aanrandingen. Indien wij de straf maar hoog genoeg maken, zal de potentiële misdadiger dusdanig in zijn voornemen worden afgeschrikt, dat hij de daad liever achterwege zal laten, aldus summier samengevat

(Zie verder pag. 7)

Lezingen voor de VARA

23 Oct.: dr H. Bongers over „Tien plus met een griffel”;

30 Oct.: mevr. A. J. Groenman-Deinum over „Eén-maal tien, twee-maal tien en meer-maal tien”;

6 Nov.: mr dr J. in 't Veld over „Tien jaar Humanitas”;

13 Nov.: prof. dr G. Stuiveling over „Beter één in de hand dan tien in de lucht”.

De buitenkerkelijke ingenieurs in DEN HAAG ontvingen van het gemeenschapsbestuur aldaar een brief in de vorm van een fraai drukwerkje, waarin zij tot toetreding worden opgewekt. Natuurlijk genieten niet alleen de ingenieurs dit voorrecht. Het ligt in de bedoeling op deze wijze verschillende beroepsgroepen te benaderen. Aldus kan ieder in zijn eigen taal worden toegesproken.

Een goede gedachte van

Den Haag.

Beter nog is het dat het niet bij een gedachte is gebleven.

De penningmeester van AMSTERDAM zal zorgelijk hebben gekeken toen hij het bedrag hoorde

Verbondskroniekje

van de kosten, verbonden aan de cursus voor gespreksleiders, die de federatie daar onder deskundige leiding gaat organiseren.

Maar — zal hij gedacht hebben — goede gespreksleiders zijn ook wat waard, juist voor een organisatie als het Verbond.

HAARLEM hield een ontspanningsavond met meer dan 200 bezoekers. De uitnodiging voor de tweede avond geeft de mening van zeven vorige bezoekers en wel de Eenvoud, de Humor, 't Kontakt, de Kritiek, het Sukkes,

de Vraag, (boertje van de Twijfel) en de Zelfwerkzaamheid, die er alle zeven weer zullen zijn.

Haarlem is tenminste van zessen klaar.

Tien Oktober begon de jubileumaktie. Sindsdien zijn overal in het land Verbondsleden op stap om ook anderen te laten delen in het voorrecht het binnenkort tienjarig Humanistisch Verbond te steunen. De eerste de beste avond verzamelde Utrecht voor de financiële aktie f 125.—. Het zoveel kleinere Oss bracht

het op diezelfde avond tot niet minder dan f 40.—.

De eerste klap is een daalder waard, dachten Utrecht en Oss. De overige acht-vijftig komen er ook wel!

Nu al vijf Dinsdagen achtereen plaatste ZANDVOORT in de tweemaal per week verschijnende Zandvoortse Courant een kleine advertentie met een groot vignet en een korte tekst, waarvan de laatste aandacht vraagt voor een openbare bijeenkomst, waar J. Bijleveld spreekt over: „Ik doe nergens aan”.

Zandvoort doet wel ergens aan, denkt

KRONIEKEUR

de leer van de speciale preventie. Doch is ooit een moordenaar voor de doodslag teruggeschrokken uit vrees voor de doodstraf? Uit de zojuist getrokken konklusie kan reeds worden afgeleid, dat een levenslange gevangenisstraf dan een meer geijkt middel zal zijn om hem tot het afzien van zijn misdrijf te bewegen. Trouwens, vooral van doodslagen in plotseinge opwellingen des gemoeds gepleegd, zal moeilijk kunnen worden volgehouden, dat zij het uiteindelijke resultaat zijn van een rationele berekening door de aanval van alle konsekwenties, die eventueel voor hem uit het plegen van de daad kunnen voortvloeien. Neen, ten behoeve van de speciale preventie kan de doodstraf wel worden gemist.

Heeft zij daarentegen zin in het kader van de generale preventie? Zal de afschrikwekkende werking van de doodstraf het aantal misdaden binnen een gemeenschap drastisch doen dalen? Herhaaldelijk zijn hieromtrent statistieken gepubliceerd. Zij wezen doorgaans niet in een voor de leer der generale preventie gunstige richting. Integendeel. In de meeste gevallen bleek het percentage zware misdrijven in die landen het laagst waar de doodstraf was afgeschaft. Niet zelden kon men zelfs na het (weder)instellen van de doodstraf een opleving van het aantal misdaden waarnemen, waarmede natuurlijk nog niet is aangetoond, dat zulks een rechtstreeks gevolg was van het herstel van die doodstraf. In ieder geval leert de toepassing van het beginsel der generale preventie ons niet, dat door bewandeling van die weg tot het uiterste de beste bestrijding van aanslagen tegen de gemeenschap kan worden bereikt.

Indien dus de praktische betekenis van de doodstraf op zijn zachtst gezegd twijfelachtig is, blijft slechts nog de principiële vraag of de humanist uit hoofde van zijn overtuiging etische gronden ten behoeve van de invoering van de doodstraf kan aanvoeren. Ik sluit niet bij voorbaat uit, dat men hierover verschillend kan denken. Wel wil ik daar onmiddellijk aan toevoegen, dat ik ze zelf niet zie.

De humanist gaat er weliswaar niet van uit, dat de mens in ieder opzicht zulk een bewonderenswaardig wezen zou zijn, doch wel een wezen, dat eerbiedige benadering vergt. Dat wil zeggen, dat hij zelfs waar hij veroordeeld, bestreden of bestraft dient te worden niet te kort mag worden gedaan in zijn menselijke waarde. Kan nu met dit respect voor de menselijke persoonlijkheid de toepassing van de doodstraf in overeenstemming worden geacht? Mijns inziens niet. De mens maakt deel uit van de gemeenschap, hij is een in kudden levend wezen, een zoön politikon. Als zodanig heeft hij bepaalde verplichtingen jegens de gemeenschap, maar heeft die gemeenschap evenzeer bepaalde verplichtingen jegens hem. Wat echter zal men moeten zeggen van de gemeenschap, die als enige mogelijkheid om zichzelf tegen aanrandingen door één harer leden te beschermen ziet

eliminatie van de betrokkene? Aanvaarding immers van deze stelling, zou er op neerkomen, dat de gemeenschap jegens die betrokkene voor goed en voor altijd iedere hoop laat varen. Het doel van die gemeenschap kan toch even goed langs andere minder drastische wegen worden bereikt, te weten isolering van de misdadiger van die gemeenschap zolang een redelijk gevaar van hernieuwde aanranding aanwezig is, resp. zolang de boetedoening niet van die aard is geweest, dat de betrokkene opnieuw geacht kan worden als een gezuiverd lid wederom aan die gemeenschap deel te hebben.

Men zegge niet, dat hiermee ook een principiële argument tegen de oorlog is aangevoerd. Noodweer-exces, het zich met alle beschikbare middelen teweer stellen tegen een ogenblikkelijke aanranding moet ook binnen de internationale samenleving — zolang deze nog niet geacht kan worden een internationale rechtsgemeenschap te zijn — mogelijk blijven. Doch tegenover de ongelukkige, die zich jegens het leven van zijn medemens (en daarmee jegens de veiligheid van de gemeenschap) vergrepen heeft kan isolering even goed als eliminatie dienen. Ja, moet dit naar humanistisch inzicht volgens mij doeltreffender kunnen. Want zolang ons een laatste restje respect voor de persoonlijkheid van de ander is bijgebleven mogen wij nimmer de mogelijkheid van veranderend en gezuiverd inzicht zijnerzijds buiten sluiten. Zo goed als de individu te streven heeft naar een zo juist mogelijke vervulling van zijn plaats binnen het kader der gemeenschap, zo goed behoort de gemeenschap jegens de individu een opvoedende taak te kennen. Zodra zij gaat elimineren faalt zij in haar opvoedkundige kwaliteiten en toont daarmede haar machteloosheid met betrekking tot de aanranding op ontstellend openhartige wijze aan.

ROETHOF

Doodstraf en humanisme (5)

Verwondering over en bewondering voor menselijk leven en wat daarin bereikt wordt — zulks los van machteloze en even wonderlijke veronderstellingen en vooropgestelde zekerheden omtrent wat in deze „wonderen” verborgen ligt voor menselijk begrip en gevoelsleven — vormt een basis voor humanisme. Een brede basis, maar niet een waardoor alle menselijk leven van absolute waarde wordt. Dit zou tot een humanistische mystiek leiden, terwijl juist een redelijk doordenken en zorgvuldig navoelen worden nagestreefd.

Men moet daarbij, naar te vrezen valt, voldoende realist blijven om toe te geven dat bepaalde menselijke levens en voor anderen, en voor die mensen zelf, in zekere zin van onwaarde en een last zijn: een mysterie nog wel, maar een gruwelijk mysterie. Dit geldt voor

sommigen aan de zelfkant der samenleving, wier levens onherstelbaar verworden moeten worden geacht, ook voor anderen wier levens verstarde, ja dood zijn. Deze levens zijn, helaas, voor anderen een smet op het mens-zijn, en voor hen soms verderfelijker. De maatschappij, o.w. die anderen, o.w. wijzelf, heeft dit zo laten worden, niet kunnen voorkomen. Wij hebben geen andere mogelijkheden in onze houding tegenover deze levens kunnen opbrengen dan in bepaalde gevallen langdurige gevangenisstraf of de doodstraf. De eerste kan in vele gevallen van waarde zijn, maar naar te vrezen valt niet in alle. In de laatste gevallen verstarren en ontluisteren die levens nog meer. Langdurige gevangenisstraf is dan een vergrijp tegen het leven, en in vele gevallen een overmatige kwelling. De doodstraf kan een daad van zuivering en van barmhartigheid tevens worden.

Blijkens een door Joop Heumelé in „Vrij Nederland” van 23 Juli 1955 aangehaald citaat van Dostojewski (uit „De Idiot”) zou de doodstraf voor hen, over wie ze uitgesproken wordt, een morele kwelling zijn die elke andere overtreft, door de onontkoombare zekerheid, die deze straf met zich brengt. Maar niet voor ieder neemt de vrees voor de dood zo grote afmetingen aan. Dostojewski vergeet, dat een ieder tot de dood is „veroordeeld” en die zekerheid vrijwel zijn gehele bewuste leven met zich draagt. De houding van vele heiligen, martelaren, verzetsstrijders en soldaten bewijst, dat men tegenover de dood een andere houding kan aannemen. De doodstraf geeft de zekerheid van een snel einde, het leven de onzekerheid, of het einde niet tergend langzaam, pijnlijk en ook overigens een kwelling zal zijn — ook na een langdurige gevangenisstraf.

Voor sommigen is de doodstraf — men denke aan Ruth Ellis — geen kwelling, maar een bevrijding, een daad van deernis en genade.

De doodstraf moet ook gezien worden van uit het leven van hen, die haar uitspreken en voltrekken. Kunnen deze hun moeilijke taak beperken tot bovenbedoelde gevallen, dan is ze niet in strijd met de menselijke waardigheid. Dit lijkt, naar menselijk vermogen, mogelijk; meer kunnen wij niet bereiken, maar ook niet verlangen.

Men staat voor een dubbele taak: de noodzaak van straf weg te nemen en deze door iets anders te vervangen. Maar ook: de houding tegenover de dood als onverbreekelijk deel van het leven te veranderen. Zolang het eerste niet bereikt is kan men — in zeer bepaalde gevallen — de doodstraf aanvaarden. Het ontbreken van een algemeen onderschreven standpunt binnen „onze kring” heeft geen bedenkelijke kanten. Het gaat niet om een levenshouding, maar om een praktische toepassing daarvan. Een houding is nodig ten opzichte van verwording van het leven, tegenover straf en in het bijzonder gevangenisstraf, en tegenover de dood zelf.

P. K. VAN MEURS

HUMANISTISCHE WEEKKALENDER 1956

Schild: reproductie van de beroemde ets van Rembrandt *De Bedelaars*

Teksten: deze werden weer gekozen door H. G. Cannegieter en G. Stuiveling

Prijs: f 2,25

Te bestellen bij de gemeenschappen of bij het Centraal Bureau Humanistisch Verbond, Bleyenburgstraat 1, Utrecht
Postgirorekening 30 49 60

Zojuist is verschenen:

Humanistische Gedachten

Een bundel van 10 radiolezingen door:

J. C. Brandt Corstius
W. Coenders
J. P. van Praag
D. H. Prins
B. W. Schaper
C. H. Schonk

Prijs f 1,25 franco

Te bestellen bij de gemeenschappen of bij het Centraal Bureau Humanistisch Verbond, Bleyenburgstraat 1, Utrecht, Tel. 10163. Postgiro 304960

Als U HERFSTVACANTIE hebt,

waarom zoudt U die dan niet in „**DE ARK**”
doorbrengen?

Géén programma, géén leiding,
wél warmte, gezelligheid en bossen in herfsttooi

CREMATIE

Het lidmaatschap der Vereniging voor Facultatieve Lijkverbranding geeft recht op toepassing van lage crematie-tarieven. Gezinscontributie minimaal f 3.— p.j.

De Vereniging bemiddelt voor gezinsverzekering op speciale voorwaarden.

Alle gewenste inlichtingen:

Hoofdkantoor Riouwstr. 186, Tel. 554797, 's-Gravenhage

STUDIEKRING VOOR WIJSBEGEERTE

Okeghemstraat 25

Amsterdam Z.

Op Dinsdag 25 October a.s. begint de cursus: **DE EENZAME EN DE MENIGTE**
Inleider Mr Drs A. Börger.

De cursus van 4 avonden wordt gehouden in het Beursgebouw aan het Damrak te 8 uur n.m.
Toegangspreis f 6.—

De kerkelijken zorgen voor hun wezen door het instandhouden van weeshuizen etc.

Buiten-kerkelijken zorgen voor hun wezen door zich aan te sluiten bij de

WEEZENKAS

Vereniging op de grondslag van het beginsel „Opvoeding zonder geloofsdogma”

Inlichtingen omtrent het lidmaatschap bij de Secretaris W. DE HAAS,
Adm. de Ruyterweg 234, Amsterdam-W

Net beschaafd meisje 22 jaar zoekt
BESCHAAFD KOSTHUIS

in Den Haag, in lief gezin.
Brieven onder Nr. Oct. 3, bureau v. d. blad.

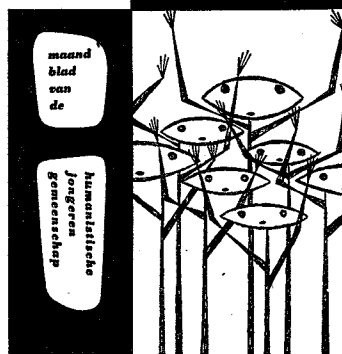
Juffrouw lib. lsr., 34 jaar, niet onbemiddeld, zoekt **KENNISMAKING** met lsr. heer.
Brieven onder Nr. Oct. 4, bureau v. d. blad.

Besch. vrouw, 45 jaar (m. zoon 7 jaar), zoekt plaats als

HUISHOUDSTER

bij heer, of klein moederl. gezin.
Brieven onder Nr. Oct. 5, bureau v. d. blad.

LIBERTYN

wat leeft er onder de jongeren?

maandblad h.j.g.

redactie secr.: n. tuindorplaan 64
overveen

abonnement f 2.— per jaar

postgiro 584802 t.n.v. penning-
meester h.j.g. te rotterdam